

Adem Güneş

PRATİK UYGULAMALAR
VE EDİNEREK ÖĞRENME

CEZASIZ EĞİTİM-2

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9
I. BÖLÜM / CEZASIZ EĞİTİMDE EDİNEREK ÖĞRENME.....	21
Cezasız Eğitimde	23
Merak- Heves-İstek Üçlüsü	23
Cezasız Eğitimde Tekrarın Önemi.....	31
Kalıcı Öğrenme Zihinsel Bir Faaliyet Değildir	37
'Öğrenme' Değil 'Edinme'	41
Güvenli Bağ.....	45
Biyolojik Ritim.....	49
Cezasız Eğitimin Üç Derinlik Boyutu.....	53
Cezasız Eğitimde Eylem Dili.....	57
Edinmenin Üç Sihirli Anahtarı	61
Eğitimde İletişimin Önemi	65
Kaliteli İletişim Nedir?	69
İletişimde Dört Farkındalık Seviyesi	73
Zorlama Olmadıkça Çocuk Öğrenmez mi?	77
Çocukla İletişimde Sakıncalı Kelimeler.....	81
Bir Hatıra: Çocuğa Değer Vermek Lütuf Değildir	85
Her Şeye Rağmen Öğrenemiyorsa	89
Başarısız Çocuk Değil, Hitap Edilememiş Çocuk Vardır	93
Ödev Ne Zaman Verilmelidir?	97
Öğretmenlik Nasıl Bir Meslektir?	101
II. BÖLÜM / ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ EĞİTİMİ	123
Ayı Terbiyecisi.....	107
Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Dört Farkındalık Seviyesi....	111
Kendilik Bozukluğu	119
Mimiksizlik.....	123
Duyarsızlık	127
Taklit, Özenti ve Mizaç Tetiklenmesi.....	131

Mizaç Tetiklenmesi Nedir?.....	135
Buyurucu İç Kılavuz.....	141
Çocuk Zihninin Savunması Yoktur	145
Pedagojik Tik ve Duygusal Onarım.....	149
“Akıllı Uslu Çocuk” Gerçek Değil, Bir Mittir	153
Ergenlik Dönemi Problem Dönemi midir?.....	157
Çocuklarda Problem Çözme Yeteneği	161
Hiperaktivite Bir Hastalık mı, Yetişkin Baskısından Kaçış mı?.....	165
Dikkat Eksikliği Bir Yanılgı mı?	169
Hiperaktif Çocuklarda İlaç Tek Çözüm mü?	175
Obsesif Kompulsif Bozukluk veya Takıntılar	179
Öne Geçme Çabası; Hırs.....	183
Engellenen Çocuk Hırçın Olur.....	187
Var Olamama Öfkesi.....	191
Aşırı İlgil ve Edilgen Kişilik.....	195
Kendi Kendine Oyun Bazen Problem İşaretidir	199
Çocuklarda Düzen Alışkanlığı	203
İletişimi Kopuk Çocuklar Depresyona Daha Yatkın	207
Para Biriktirme Alışkanlığı	211
Bir Gözlem: Büyük Gemi Geçiyor	215
Çocuk, Çocukluğunu Yaşadıkça Mutludur	219
Çocuklukta Yalan Korkunun Ürünüdür.....	223
Sonsöz.....	227
Bir Hatıra:	
Bazı Kayıplar Sınav Kaybından Daha Acıdır	229

GİRİŞ

Çocuğun kişiliğinin oluşumunda üç önemli kişi vardır; anne, baba, öğretmen...

Bu, 'Kişilik Üçgeni' dir... Çocuğun kişiliğinin büyük kısmı bu üçgen içindeki ilişkilerle şekillenir veya bozulur...

Çocuğun kişiliğinin zarara uğramasına, çevresindeki yetişkinlerden kötü muamele görmesi değil, kötü muamele gördüğü kişi ile yine de iyi olmak zorunda olması sebep olur.

Bu açıdan bakıldığında çocuk, konu komşuyla yaşadığı olumsuz ilişkilerden kişiliğinin bozulmasına kadar uzayacak bir zarara uğramaz (travmatik durumlar hariç). Çünkü çocuk çevresinde yaşadığı olumsuz ilişkilerde savunma mekanizmalarını kullanabilir. Gerekirse küser, konuşmaz veya uzak durur... Ancak, çocuğu zarara uğratan kişi 'Kişilik Üçgeni'nin bir parçası ise çocuk bu kişilere tavır koyamaz, koysa da işe yaramaz... Küsemez, küsse de ihtiyaçlarını karşılayan kişiye karşı fazla direnemez... İşte kişiliğinin bozulması tam da bu evrede

**Çocuğun
kişiliğinin
zarara
uğramasına,
çevresindeki
yetişkinlerden
kötü
muamele
görmesi
değil, kötü
muamele
gördüğü
kişi ile yine
de iyi olmak
zorunda
olması sebep
olur.**

meydana gelir; zarara uğradığında değil, zarara uğradığı kişi ile iyi olmak zorunda kaldığında...

Örneğin asansörden inen bir yetişkin, asansöre binmeye çalışan bir çocuğu aceleci tavırlar ve aşağılayıcı bakışlarla "Çekil şurdan, görmüyor musun ben iniyorum..." deyip kenara ittiğinde çocuk belki kendini kötü hisseder, morali bozulur, canı sıkılır... Fakat bu çocuğun 'Kişilik Üçgeni'nde ona saygın bir şekilde davranan bireyler varsa yaşadığı olay onun üzerinde pek tesir oluşturmaz... Bu yetişkinin bıraktığı kötü hisler 'Kişilik Üçgeni'nin olumlu tutumu ile kendiliğinden onarılır... Çocuk, aynı yetişkinle bir kere daha karşılaştığında kendini kapatır, göz temasını keser, duygularını zarara uğratmamak için savunmaya alır...

Ancak çocuğa aşağılayıcı davranan kişi kendi annesi, babası veya öğretmeni ise durum oldukça farklıdır... Örneğin, ödevini yapmamış bir çocuğa bir öğretmenin 'tembel çocuk' muamelesinde bulunması, onu diğer çocuklardan ayrı tutması, 'tembeller sırası'na oturtması çocuğun kişiliğine direkt zarar verir...

Zira çocuğun kişiliği, çevresindeki yetişkinlerden zarara uğradıkça değil, zarara uğradığı yetişkinle ilişkisi devam ettikçe bozulur... Asansörde karşılaştığı herhangi biri belki çocukla bir daha karşılaşmayacak, karşılaşsa bile çocuk ona karşı tavırlı olacaktır... Ancak 'Kişilik Üçgeni'nden birinden aynı muameleyi gördüğünde kendini kapatamaz, tavır koyamaz... koysa bile işe yaramaz... Ertesi gün yine aynı kişi ile karşı karşıya kalacak, yine ödevini yaptığında onun beğenisini bekleyecek, not almak için çırpınacak... veya akşam karanlıkta korktuğunda yine annesine sığınmaya ihtiyaç duyacak...

Adem
Güneş

oyuncak almak için babasının peşinden gitmek zorunda kalacaktır...

Çocuğun kişiliği, yetişkinden zarara uğradığı sırada değil, zarara uğradığı yetişkinle iyi olmak zorunda kaldığında bozulur... Öfkeli bir annenin bir sinir anında çocuğu "Salak mısın sen oğlum!" diye azarlaması değil, bu azarı işiten çocuğun biraz sonra anne sevgisine ihtiyaç duyduğunda hissettiği çaresizlik kişiliği zarara uğratır... Çocuğun içsel duygularını dışa vuramaması, direncinin kırılması, savunmasız kalması kişilik inşasına zarar verir...

Savunmasızlık, kişiliğin bozulmasında temel etkidir...

Bundandır ki kişiliği zarara uğrayan çocuklarda 'yılışık' davranışlar oldukça sık görülür. Ona kızıldığı, terslendiği, azarlandığı halde çocuğun yılışıkça davranışlarla kendine kızan kişiye yanaşmaya çalışması kişiliğinin zarara uğramakta olduğunun en belirgin işaretidir...

Bu açıdan bakıldığında, kişilik inşasının zarara uğraması çocuğun iç direncinin kırılması, savunma duygusunu yitirmesinin bir sonucudur...

Yoksa çocuk sokakta bir yetişkinden kötü muamele görse (öyle ya da böyle) içinde kendini savunacak gücü bulur... Bu, çok baskın bir yetişkin bile olsa, çocuk bu yetişkine karşı bir söz söyleyebilecek güçte olmasa bile, iç seslerini kullanarak kendini yine de savunur... Kişiliğin direnci kırılmaz...

Ancak burada bir ayrıntının altını çizmekte fayda var... Kişilik Üçgeni'ndeki kişiler çocuğun çevresine karşı kullandığı savunma reflekslerini kırarsa böylesi çocuklar çevre ile yaşadıkları her bir kötü muameleden de kişilik tahribi anlamında zarar görürler...

Örneğin, asansörde çocuğu azarlayan yetişkinin bir akşam evlerine misafirlığe gelmesi... ve anne babasının çocuğu o yetiškine 'hoş geldin' demeye, 'el öpmeye' zorlaması halinde çocuğun kişiliği zarara uğrar... Çocuk kendine değersizce davranan bu yetişkinin hislerinden korunmak için duygularını savunmaya çalışırken, anne babasının o yetişkinin elini öptürmesi çocuğu savunmasız kılar, iç çatışmalar yaşamasına neden olur...

O halde, çocuk sadece Kişilik Üçgeni'ndeki yetişkinlerle ilişkilerinde değil, bu yetişkinlerin çocuktan istediği davranışlarla da zarara uğrar...

Henüz yorumlayıcı bir akla sahip olmayan çocuğa verilen yanlış öğretiler, kişilik gelişimini zarara uğratar.

Bu açıdan bakıldığında Kişilik Üçgeni'ndeki yetişkinler aşağıdaki üç alanda çocuğun kişiliğinin oluşmasında etkilidirler...

1. Yetişkin Kişiliği

Kişilik Üçgeni'ndeki yetişkinlerin kişiliği, çocuğun oluşturacağı kişilik özelliklerinde oldukça ciddi rol oynar. Birçok kişinin 'Ben annem gibi sınırlı olmayacağım' diye yola çıktığı halde, anne olduğunda 'Aynı annem gibi olmaya başladım' diye kendinden şikâyet etmesinin özünde bu vardır. İlgisiz bir babanın yaşadığı evde yetişen çocuğun sağlıklı kişilik geliştirmesi oldukça zordur. Sürekli patlamalar yaşayan, daralmış bir annenin yetiştirdiği çocuğun geniş, sakin ve huzurlu olması beklenemez... Gergin bir öğretmenin sınıfında bulunan bir çocuğun kaygılı olmaması düşünülemez... Yetişkinin kişiliğinin çocuğun kişiliğine nasıl tesir ettiğine Cezasız

Eğitim-1 kitabında ayrıntılarıyla yer verdiğimiz için burada detaylara girmeyeceğiz.

2. Öğretiler

Çocuğun kişiliği sadece yetişkinlerle olan ilişkiler ile değil, bu yetişkinlerden aldığı öğretiler ile de şekillenir. Bu öğretiler, 'Değerler Eğitimi' dir. Anne, baba ve öğretmenin çocuğa aktardığı 'değerler' kişilik oluşumunda en can alıcı rolü oynar. Bu öğretiler, çocuğun yaşama bakışını düzenler, hayatı anlamlandırmasında rol oynar... Çocuğa aktarılan değerler onun 'yorumlayıcı aklı' ile uyumlu değilse, kişiliğin gelişmesinin önünde engel teşkil eder. Örneğin çocuğa 'mütevazı olmak' ile ilgili bilgiler aktarılırken seçilen kelimeler onu mütevazı hale getirmek yerine 'edilgen' bir kişiliğin oluşmasına yol açıyorsa, çocuğun kişiliği zarara uğruyor demektir... Ya da 'yardımseverlik' tavsiye edilirken verilen örnekler çocuğun suiistimale açık hale getirmesine neden oluyorsa, kişilik tahrip oluyor demektir... veya 'kibirli' olmanın doğru olmadığı anlatılırken, çocukta kendine değer vermemek gibi bir hissin oluşmasına neden olunuyorsa, çocuğun kişiliği gelişmeyecek demektir... Yetişkinin niyeti iyi olsa da pedagojik prensiplerden uzak aktarılan öğretiler çocuğun kişilik gelişimini engeller...

3. Yöntem

Çocuğun kişiliğinin oluşumu sadece pedagojik prensiplere uygun verilen değerler eğitimi ile değil, aynı zamanda eğitimde kullanılan 'yöntem' ile de ilişkilidir. Örneğin, sorumluluk duygusu edindirme değerler eğitimi

Yetişkinin niyeti iyi olsa da, pedagojik prensiplerden uzak aktarılan öğretiler çocuğun kişilik gelişimini engeller.

açısından oldukça önemlidir. Ancak sorumluluğunu yerine getirmeyen çocuğun cezalandırılması, doğru değerler verilmeye çalışılırken yanlış yöntem kullanılmasıdır. Veya ödevini yapan bir öğrencinin öğretmeni tarafından sınıf içinde övülmesi, ödüllendirilmesi, ödevini yapamamış öğrencilerin kendilerini kötü hissetmesine neden olacağı için yanlış bir yöntemdir.... Bunlar gibi, çocuğun aldığı notun bütün sınıfın içinde ilan edilmesi... Eğiticinin merak-heves-istek üçlüsünü kullanmayı bilmemesi... Eğitimin 'kendinlik' ilkesinin dışında 'zorlamalar' ile yürütülmeye çalışılması da kişiliği zarara uğratar.

Çocuk kişiliği konusunda oldukça önemli çalışmalar yapan Anne Freud'un 'Bütün kişilik bozukluklarının kökeninde öğrenme kusurları vardır,' tespiti oldukça önemlidir.

Bu sebeple *Cezasız Eğitim-2* olarak hazırlanan bu kitapta, eğitimde hangi 'yöntemlerin' nasıl kullanılması gerektiğini ayrıntılarıyla ele alacağız.

Birçok kişi çocukluk yıllarında yaşanan hatıraların artık çok geride kaldığına ve bugünlere etki etmediğine inanır. Halbuki, çocukluk yıllarında yaşanan her şey, bilinçaltında, duyguların derinlerinde iz bırakır. Çocuğun eğitimi sırasında işittiği bir söz, bir bakış, verilen bir söz... hepsi bir yerlerde saklı kalır...

Tıpkı çocukluk yıllarında yaşadığım aşağıdaki anım gibi...

Bir çocukluk anım: Bisikletim

Benim bisikletim yoktu çocukken.

En sevdiğim şeylerden biri arkadaşlarımın bisikletlerine dokunmaktı. Bisiklet demirinin, parmaklarıma değen o soğuk ve yumuşak dokunuşu kaç gece rüyalarımaya girmişti. Uyandığımdaya, bisikletim varmış gibi heyecanla gözlerimi açtığım sabahları hatırlıyorum hâlâ.

Bir sabah, arkadaşımın bisikletinin peşinden koşarken annem görmüş beni, çok üzölmüş. Rahmetli babamaya, “Şu çocuğaya bir bisiklet alsan... Arkadaşlarının peşinden koşarken içim acıyor,” demiş.

Babam, ya bisiklete binerken araba çarparsa korkusu ile almak istememiş.

Bisiklet zilinın kendine has çınlaması çok hoşumaya girdedi.

Hiç unutmam, bir gün, komşumuzun oğlu ile duvar dibinde sohbet ediyorduk. Bisikletine yaslanmıştı. Elinde yeşil erik vardı. Hem yiyor hem de bisikletinin ne kadar hızlı gittiğini anlatıyordu. Elindekileri bitirip bisikletine binmişti ki, “Bisikletinin zilinı bir kere çalabilir miyim?” diye izin istemişim. Arkadaşım, “Şimdi olmaz, bir tur atıp geleyim ondan sonra,” demişti.

Bugün olmuş gibi, o günkü halime hâlâ üzölürüm. Ne vardı ki sanki zili çalmamaya izin verseydi...

Çocukluk işte...

Babam o sırada bizi balkondan izliyormuş. Beni eve çağırırdı. Yanına gittim.

“Sana bir bisiklet alacağım,” dedi. Birden donakaldım. “Valla de...” dedim. Tebessüm etti, “Vallahi,” dedi. Nasıl sevindiysen, “Yaşasın!” diye kapıya koşuyordum ki babam, “Ama iki şartım var...” diye arkamdan seslendi. Geri döndüm. “Ne dersen yapacağım, söz,” dedim.

“Bir daha kimsenin bisikletinin peşinden koşmayacaksın,” dedi. “Tamam, söz,” dedim. “İkincisi de karnende notlarının hepsi beş olacak.”

Derslerim çok iyiydi. O yıl belki bir tane dersim beş gelebilirdi, ama diğerlerinden emindim, hepsi beşti... “Tamam, söz,” dedim, fırladım dışarı. “Babam bana bisiklet alacak!” diye, elimi kolumu sağa sola sallayıp, sokakta deli gibi bağırarak koştum durdum...

Çocukluk işte...

O günden sonra, artık arkadaşlarımla bisikletlerinin peşinde koşmadım, yol kenarında seyrettim hep onları.

Karne zamanını iple çektim.

Hatta öğretmenime bile “Bütün notlarım beş olursa babam bana bisiklet alacak,” demiştim. O da, “Bakalım,” deyip tebessüm etmişti...

Karne günü geldi...

Öğretmenim tek tek karneleri dağıtırken kalbim duracak gibiydi.

İsmim okununca koştum, aldım karnemi, hızlıca gözden geçirdim. Bütün notlarım beşti! Nasıl sevindim! Öğretmenime sarıldım... O da, “Haydi koş, babana söyle, sen artık bisikleti hak ettin,” dedi...

Nasıl fırladımsa dışarı, ayakkabımın biri çıkmıştı koşarken... Koşa koşa eve vardım. Anneme karnemi gösterdim, hemen ardından da “Babam bugün mü alacak bisikleti?” diye sordum. Annem gözlerime baktı, durdu, gözleri doldu... “Bilmem, babana soralım,” dedi... “Babam kaçta gelecek?” dedim. “Bugün gelmeyecek,” dedi. “Neden?” diye sordum...

Babamın uzunca zamandır bir hastalığı varmış, bizden gizliyorlarmış... O gün durumu ağırlaşmış, hastaneye kaldırılmış. Hayal kırıklığı yasadım birden... Babamın hastaneye yattığına değil, "Bisikletim ne olacak!" diyeydi hayal kırıklığım...

Çocukluk işte...

Birkaç gün sonra babamı ziyarete gittik, ameliyat olmuş...

Yorgundu yüzü.

Beni görünce gözleri doldu.

Yanına gittim. Kısık bir sesle "Karneni aldın mı?" dedi. "Aldım, bak!" dedim, notlarımı gösterdim.

Tebessüm etti, biraz gözlerini kapatıp dinlendirdi, tekrar açtı. "Ben de sana bisiklet alacağım," dedi...

Babamdan duyduğum son söz bu oldu. "Sana bisiklet alacağım."

Çok bekledim evde günlerce... Herkes babamın hastalığını konuşuyordu, ben anneme, "Babam ne zaman bisiklet alacak," diye soruyordum.

Alamadı babam bisiklet...

Vefat haberi geldiğinde aklımda bisikletim vardı. Koşmamıştım çocukların peşinden... Notlarımın hepsi beşti...

Çocukken bisikletim hiç olmadı...

Evlendim barklandım, çocuklarımdan oldu, benim bisikletim hâlâ yok...

Bazen, çocuklarımdan bisikletlerine dokunuyor, tebesüm ederek zilini çalıyorum. Bilmem verdiğim sözden

dönmüş oluyor muyum, ama onların bisikletinin peşinde koşuyorum... koşuyorum... kimse görmeden ıslak kirpiklerimi siliyorum...

Şu an param var, pulum var, babamın alacağı bisikletten çok daha güzelini alabilirim, ancak çocukluk yıllarında yaşanacak hislerle aynı olmaz şu an bir bisiklet karşısında yaşayacağım hisler...

Bir çocuğun çocukluk hisleri vaktinde karşılık bulursa kıymetlidir.

Çocuğun ihtiyaçlarını gidermek her zaman mümkün olmayabilir, bu doğru. Şartlar el vermeyebilir. O zaman, heves ettirmemek gerekli, umut vermemek gerekli...

'Kendi Kendine Terapi' kitabında bu konuya ayrıntılı olarak yer vereceğiz. Detaylar orada bulunabilir belki ancak kısaca izah edilecek olursa çocuğun hisleri oluştuğu ve fakat o hisler duygulara dönüşmediğinde 'duygusal gelişmemişlik' ortaya çıkar. Belki bir seferde değil, belki üç seferde de değil... Ancak çocuk her seferinde heves ediyor, umut ediyor ve içindeki hislerini bir türlü duyguya dönüştüremiyorsa böylesi bir tutum çocuğun duygularının zarara uğramasına neden olacaktır.

Küçük Prens kitabını okumuşsunuzdur. Dünya klasikleri içinde yer alan müthiş kitaptır. Kitapta, bir çocuğun gözünden dünyaya bakılır.

Hatırlarsınız belki, kitabın giriş kısmında, okuduğu bir kitaptan etkilenen çocuk 'boa yılanı yutmuş fil' resmi yapmıştı. Resmi yetişkinlere gösterdiğinde, onlar bu resmin ne olduğunu anlamadıkları için çocuğu geçiştirdiler. Çocuk incinmiş bir vaziyette o resmi daha detaylı çizip yine yetişkinlere gösterdiğinde bu sefer yetişkinler onu, "Bırak böyle ıvır zıvır resimler yapmayı, sen tarih, coğ-

rafya, matematik çalış," diye aşağılamışlardı... Aslında resim yapmayı sevdiğini söyleyen bu çocuk, o günden beri resim çizmekten vazgeçmişti... "Resimlerim konusunda yetişkinlerin tutumları hevesimi kırdı, " diyordu.

Hani birçok anne baba sorar ya, "Çocuğumun yeteneği nedir?" diye... Çocuğun yeteneği, heves ettiği şeydir... Eğer bir anne baba çocuğunun yeteneklerini keşfetmek istiyorsa, onu heves ettiği işlerden uzak tutmamalı, çocuğuna eşlik etmelidir.

Peki heves nedir? "Heves" in eğitime katkısı nedir? Hevesi kaçan çocuk eğitimde başarılı olabilir mi? İlerleyen satırlarda merak, heves ve istek üçlüsünü bulacaksınız. Bir eğitimci, çocuğun merak-heves-istek üçlüsünün nasıl işlediğini bilemezse eğitimin özü olan 'iç motivasyon' un yakalanması oldukça zordur.

***Hani birçok
anne baba
sorar ya,
'çocuğumun
yeteneği
nedir?'
diye...
Çocuğun
yeteneği,
heves ettiği
şeydir.***

I. BÖLÜM
CEZASIZ EĞİTİMDE
EDİNEREK ÖĞRENME

Cezasız Eğitimde Merak- Heves-İstek Üçlüsü

Birçok kişi 'Cezasız Eğitim'i 'Çocuklar üzülmesin... onlar bizim geleceğimiz... kalp kırmamak gerekir... ne var ki şu üç günlük dünyada insanlar birbirlerini üzmesinler...' biçiminde romantik söylemler olarak algıladığı için, yanlış bakış açılarına kendi iç sesleri ile cevap verirler.

Sonra da kendi kendilerine şöyle söylerler. "Ama hayatın zorlukları da var... Çocuğu el bebek gül bebek eğitirsek kendini dışarıdaki kişilerden nasıl koruyacak..." Böylece kendilerini baskı ve zorlamanın eğitim için gerekli olduğuna ikna etmeye çalışırlar.

Halbuki, eğitimde cezasızlık, bir iyi niyet dileği değil, çocuğun kişilik gelişiminde pedagojik bir gerekliliktir.

Ceza bir 'dış motivasyon'dur ve ceza alan çocuk 'iç motivasyonunu' kaybeder...

Ceza ile eğitilen çocuklar ancak ceza aldıkları sürece öğrenebilirler, ceza (veya dış motivasyon) kesildiğinde eğitim durur...

İşte bundan dolayıdır ki, ilkokulda okuma yazmayı ceza ve mükâfat ile öğrenen birçok çocuk, ortaokul yıllarında kitap okumaktan keyif alamıyor, güzel yazı yazamıyor... derste not tutamıyor... bilmekten, öğrenmekten heyecan duymuyor... Çünkü ceza, bir dış motivasyondur, dış motivasyonla eğitilen çocuğun iç motivasyonu kaybolur...

Halbuki öğrenmede esas olan şey, iç motivasyondur... Çocuğun iç motivasyonu uyandırılırsa öğrenme süreklilik kazanır. Kimsenin baskı ve zorlamasına gerek kalmadan içten gelerek kitap okur, okuduğunu not alır, yeni bilgiler edinmekten keyif alır.

İç Motivasyon Nasıl Uyanır? Çocuğun iç motivasyonunun üç temel dayanağı vardır.

Öğrenmenin temelinde 'heves' vardır.

Heves en güçlü iç motivasyondur. Kaçtığında 'tükenmişlik' başlar.

Heves, merak duygusunun bir ürünüdür.

Merak yoksa heves olmaz.

Merak, mizaçtan mizaca değişir. Bazı çocuklar tabiattaki yaşama meraklıdır; bir kırkayak gördüklerinde heyecanlanır, 'merak' duyguları tetiklenir, incelemeyi isterler... Bazı çocuklar, müziğe meraklıdır, ince tınılar arasında farklılığı hissettikçe heyecan duyar, keyif alırlar... Sürekli müzikle içli dışlı olmak isterler...

Birçok ebeveyn haklı olarak, 'Tamam, bizim çocuk müziğe meraklı ama okuldaki başarısı müzikle değil matematikle ölçülüyor,' diye düşünür. Halbuki merak bir amaç değil, araçtır... Çocuğun sahip olduğu merak alanı ile eğitimi alanını bütünleştirmek iç motivasyonun

eğitimle bütünleşmesi anlamına gelir. Bu bütnleşirme eğitiminin üretkenliğine bağlıdır.

Örneğin, matematik dersi anlatan bir eğitici, doğa-ya meraklı öğrencisine kırkayağın ayaklarını sayarken sayı saymayı öğretebilir... Çocuğun merakı hayvanlara karşıdır, onun birçok ayağının olduğunu gören çocuk, o ayakları sayarken bir yandan da doğa içindeki matematiğin alanına girmiş olur...

Ya da bir coğrafya öğretmeni, tahtada monoton bir şekilde ders anlatıp anlattıklarını öğrenmeyenleri sınavda düşük not vererek cezalandırarak öğrencisinde kalıcı bir başarı elde edemez... Bunun yerine, örneğin müziğe meraklı bir öğrencisine, farklı kültüre ait müzik türlerini dünya haritası üzerinden anlatabilir... Her ülkenin kendine has müzik türlerini coğrafya haritası üzerinden anlatabilir...

Veya bir tarih öğretmenin her derse tarihi bir kıyafetle gelmesi, o tarihi şahsın dramasını öğrencilerle birlikte yapması çocuğun merak duygusundan yola çıkılarak tarih dersinin içselleşmesinde rol oynar...

Tıpkı bunun gibi, evde anne babalar çocukları ile masaya oturup ders çalışmak yerine, ailece bir tarihi dönemin dramasını oynayabilseler çocukta bir ömür boyunca o konunun içselleşmesini sağlamış olurlar.

MERAK- HEVES-İSTEK ilişkisi nedir?

Her ne kadar MERAK, öğrenmenin temel motivasyonu olsa da 'merakın hevese dönüşmesi' çocuğun merak ettiği şeyleri denemesine izin verilmesiyle mümkündür.

Merak, içsel ve 'durağan' bir iç motivasyondur, heves ise dışa yönelik ve 'aktif' bir iç motivasyondur.

Çocuk merak ettiği işi, kendisinin de yapabileceğine inanırsa 'HEVES' başlar...

Örneğin, tarih dersinde bir dönemin teatral olarak canlandırılması yapılırken, tiyatroya meraklı bir öğrencinin 'heves' edip oyuna katılması merak duygusunun hevese dönüşmesi anlamını taşır...

Merak, içsel ve 'durağan' bir iç motivasyondur, heves ise dışa yönelik ve 'aktif' bir iç motivasyondur...

Öğrencilerinin heveslerini kaçırmak istemeyen bir eğitici, öğrenme çitasını 'kısa aralıklı' tutmalı, büyük ve uzak hedefler vermemelidir. Çocuğun merak ettiği işleri başarabilmesi için ona önce küçük işler vermeli. Tarih dersinde bir drama oynanıyor ve öğretmen tarihi bir kıyafet içinde o dramayı heyecanlı bir biçimde yönetiyorsa sınıftaki bir çocuğun sadece sırasından kalkıp, öğretmenin yanına gelip onunla birazcık kılıç dövüşü yapma hevesi azımsanmayacak bir heves örneğidir...

Eğitimci, çocuğun her bir öğrenme basamağını 'küçük adımlarla' ve 'başarma hazzı' nı tada tada çıkmasına izin vermelidir.

Beklenti çitası yükseltilmiş, öğrenme halkaları kopmuş, önceki öğrenme tamamlamadan bir sonraki öğrenmeye geçmiş çocuklarda 'heves' olmaz.

Ancak heves, her ne kadar öğrenmede temel bir işlev görse de 'geçici' bir iç motivasyondur. Öğrenci ile sınıf içinde tarih dersinin dramasını yapmak ve öğrencilerin de katılımını sağlamak kalıcı öğrenme için yeterli değildir.

Kalıcı öğrenme, hevesin, 'İSTEK'e dönüşmesi ile mümkündür.

İstek, heves edilen işin, 'atık duygusal enerjisi' ile oluşan öğrenme gücüdür...

Yine tarih dersinden örnek verecek olursak, öğrencileri ile sınıf içinde drama yapan öğretmenin, çocuklarda heves uyandırıp kimisine Fatih, kimisine Napolyon rolleri verdikten sonra, çocukların heveslerini tam almadan dramayı bitirmesi gerekir ki, çocuklar yarım kalan hevesleri ile evlerine gittiklerinde anne babaları ile bunu devam ettirsinler... Teneffüste arkadaşları ile oyun oynarken tarihi kahramanların rollerine bürünsünler... İşte bu devam eden hevese, İSTEK diyoruz... Çocuğun artık tarihi kendi arkadaşı veya anne babası ile yaşamaya, öğrenmeye 'istek' duyuyor olması iç motivasyonun canlandığı anlamına gelir.

Bir başka örnek verecek olursak...

Yazmayı yeni öğrenen bir çocuğun yazma hevesi iki sayfa ise, eğitici "İstersen bir sayfa kadar yazabilirsin," diyerek ona hevesinden daha az bir görev verirse, bir sayfa yazma işini tamamlayan çocuğun kalan enerjisi, onu bir sayfa daha yazı yazmaya teşvik eder...

İşte, çocuğun 'kendi isteği' ile yazdığı bu bir sayfa, onun kendi başına yapabilmekten kaynaklanan enerjisini oluşturur. Bu enerji 'istek'tir...

Çocuk bu enerji ile içsel motivasyonunu canlı tutuyorsa eğitim kişiliği zedelemekten doğru şekilde ilerliyor demektir.

Aksi takdirde merak duygusu bile oluşmamış çocuklara, "Ödevini kim erken bitirirse ona çikolata vereceğim," demek, belki çocuğun ödevini bitirmesine yol açar ancak ödevini yaptığı konuyu kalıcı olarak öğrenmesine yol açmaz... Böylesi çocuklar, yeni şeyler öğrenmenin

**Eğitimci,
çocuğun her
bir öğrenme
basamağını
'küçük
adımlarla'
ve 'başarma
hazzı'nı
tada tada
çıkmasına
izin
vermelidir.**

verdiği 'heves'le değil, çikolata alabilme, öne geçme veya geride kalmama 'hırsı' ile görevini tamamlamış olur...

Hırs, negatif bir iç motivasyondur; başarıyı artırsa da kişilik gelişimini zarara uğrattır...

Çocukta İç Motivasyonun Oluşabilmesi İçin Neler Yapmalı?

1- Öğretmen her konuyu anlatırken bir yenilik bulmalı, çocuğun merakını uyandırmalı.

2- Ders anlatımlarında merak duygusu uyandıracak ön cümleler kullanılmalı.

Örneğin, "Bugün sizlere enteresan bir konu anlatacağım. Tarihin en uzun süre tahtta kalan padişahından bahsedeceğim. Hmmm... kim olduğunu tahmin edebiliyor musunuz?"

Durun size önce bir resmini göstereyim.

İçimizden birine de çok benziyor olabilir bu padişah.

Ahmet'e benziyor olabilir mi?

Evet, evet olabilir.

Belki Ahmet de ileride büyük bir yönetici olacaktır.

Ahmet, seninle yarın bu padişahın hayatını birlikte oynayalım mı? Ben padişahın veziri olayım, sen de beni tarih kitabımızın 120. sayfasında anlatılanlara göre yönetmeye çalış... Ne dersin? Hatta tarihi kıyafetler giyelim, sınıfta o dönemi canlandıralım. Başka hangi roller vardı mesela... Başka kim oynamak ister..."

3- Öğrencilerde uyandırdığı merak duygusunu te-
bessümle desteklemeli, birlikte düşünmeli.

4- Öğrencilerde uyanan merak duygusunu 'heves'e
dönüşebilmesi için, deneme fırsatı vermeli... Denemeler-
de oluşacak başarısızlıklara asla vurgu yapmamalı... Öğ-
renci yapabilene kadar ona mütevazice destek olmalı...
(Yukarıdaki örnekte, öğrencilerin tarihi kahramanlardan
birini oynaması için öğretmenin 'başka kim oynamak
ister' diye sorması çocukları heveslendirmesidir.)

5- Her bir öğrencinin derse katılım hevesini oluştura-
bilmek için eğitici öğrencilerine tek tek hitap etmeli...

6- Heves sahibi öğrencilere benzer çalışmalarını ya-
pabilmeleri için küçük fırsatlar vererek 'isteklerinin' oluş-
masını sağlamalı...

7- Heves etmeyen öğrenciler için, yukarıdaki döngü
başına alınıp, yeni bir merak duygusu oluşturulup, o me-
rakın hevese dönüşmesi beklenmeli...

